

ВИЗНАЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНИХ РОЗРОБОК З ВИКОРИСТАННЯМ ЕКСПЕРТНИХ МЕТОДІВ

В.І. ТОРКАТЮК, Є.А. ЯКОВЛЕВ, Т.І. СВІТЛИЧНА, А.Ю. КУЧМА,
Л.В. КУРИНКО, О.В. ЛЕУНЕНКО, Г.Г. СОБОЛЕВА, Л.В. КРАВЦОВА,
Ф.Т. ШУМАКОВ

*Харківський національний університет міського господарства
імені О.М. Бекетова*

Нині значної актуальності набули питання оцінки ефективності нової техніки і визначення шляхів її удосконалення. Для підвищення ефективності капітальних вкладень і дальшого зростання продуктивності праці необхідно оснастити технологічні процеси і всіх працівників країни високопродуктивною сучасною технікою. Для прикладу візьмемо найвідсталішу галузь нашого виробництва – будівництво. Розв’язати названу проблему тут можна лише шляхом подальшого розвитку науково-технічного прогресу у цій галузі. Засоби, які держава спрямовує на технічний прогрес, на створення нової техніки, необхідно використовувати раціонально, з повною економічною віддачею.

Створення матеріально-технічної бази України має здійснюватись не тільки шляхом кількісного зростання машинної техніки, а й передусім якісним її удосконаленням. Це, зрозуміло, пов’язано з необхідністю встановлення контролю за якістю створення нової техніки. Останній здійснюють на всіх етапах цього процесу. Особливо важливий він на ранній стадії, тобто у період планування і проектування. Необхідна організація постійно діючої експертизи, яка розглядатиме усі технічні заходи, що потребують додаткових затрат на її проведення. Експертиза має

аналізувати усі основні заходи на всіх основних етапах її реалізації, включаючи обґрунтування і внесення їх у плани нової техніки. Експертиза повинна дати кваліфіковану оцінку технічним завданням на проектування, досліджувати технологічні вимоги і розрахунки економічної ефективності впровадження нової техніки. Одним із головних завдань експертизи є попередній розгляд заходів стосовно нової техніки на стадії їх зародження для обґрунтування введення їх до планів. Необхідно, щоб увесь процес створення нової техніки підлягав контролю експертизи.

Завдання експертизи нової техніки є встановлення народногосподарської доцільності взятих для розроблення і реалізації технічних заходів, оцінювання об'єктивності їх техніко-економічного обґрунтування. Контроль за якістю створення нової техніки має здійснюватись на базі єдиних науково обґрунтованих вимог. Нині відсутня постійно діюча система експертизи, яка б контролювала процес створення нової техніки на всіх етапах, відсутні єдині вимоги, єдиний методологічний підхід до розгляду і оцінювання техніко-економічних обґрунтувань і визначення економічної ефективності впровадження нової техніки. Інакше кажучи, відсутня інстанція, яка б здійснювала контроль за якістю розробок, спрямованих на створення нової техніки.

З огляду на викладене необхідна організація системи постійно діючої експертизи на двох рівнях: міжгалузевому і внутрішньогалузевому.

Функції експертизи міжгалузевому рівня полягають в організації координації і методологічному керівництві внутрішньогалузевою експертизою.

Внутрішньогалузева експертиза має давати експертну оцінку технічним розробкам, контролювати їх якість. Її обов'язок – розгляд і критичне оцінювання технічних заходів на основних етапах їх розроблення аж до впровадження.

Комплексний контроль за якістю створюваної нової техніки, за рівнем її прогресивності й економічної ефективності, повнотою якістю документального оформлення етапів розробок можливий при наявності єдиного методологічного і директивного документа, що визначає діяльність експертизи та наділяє її правами і обов'язками. У документі мають бути передбачені санкції, які експертиза може застосовувати до проектно-конструкторських та інших організацій, а також визначені організаційні форми побудови системи експертизи.

Основне завдання першого етапу експертизи – виключити дублювання і паралелізм при створенні нової техніки в будівництві.

Другим етапом експертизи нової техніки має бути розгляд технічних завдань на проектування. Останні разом з технологічними вимогами є одним із найважливіших документів створення нової техніки, оскільки вони визначають перспективність і ефективність використання майбутніх виробів і є вихідними теоретичними передумовами для конструкторської розробки нової техніки.

Третім етапом експертизи – завершальним – має бути розгляд розрахунків економічної ефективності впровадження нової техніки.

При розгляді розрахунків річного економічного ефекту експертиза має контролювати обов'язковість порівнянності показників продуктивності машин і механізмів зіставлюваних варіантів. Недотримання цієї вимоги може мати місце у разі, коли показники еталона порівняння базуються на діючих нормативах, які як правило, більш реально відбивають умови будівельного виробництва, а для варіанта нової техніки ці показники приймають на базі експериментальних даних, одержаних при випробовуванні дослідного зразка.

Паралельно із створенням нової техніки доцільно розробляти виробничі та кошторисні норми, що мають враховувати умови їх використання. Крім того, створення умов, за яких впровадження нової

техніки супроводжується переглядом норм витрат з метою їх зниження, не тільки виключить можливі випадки впровадження малоефективної (або взагалі не ефективної) техніки, а й дозволить встановити фактичний розмір економічної ефективності нововведень.

Іншим важливим аспектом експертизи є розгляд у розрахунках рівня і «віку» оптових цін. Надзвичайно важливим заходом, який підвищує прогресивність нових технічних рішень, є систематичне зниження цін на машини і механізми, які випускаються промисловістю. Не переглянуті протягом тривалого часу, вони створюють умови за яких навіть примітивна модифікація існуючої техніки показує високий економічний ефект.

Для одержання реального економічного ефекту від впровадження нової техніки необхідно добиватися зміни чинних нормативів, правил, положень, інструкцій і технічних умов, перегляду їх з урахуванням використання нових машин і механізмів. В противному разі впровадження не забезпечуватиме економічного ефекту, наприклад, у тому випадку, коли цей ефект може бути одержаним за рахунок зміни технології будівельного виробництва.

Викладене засвідчує: при експертизі матеріалів з нової техніки особливо ретельно потрібно розглядати розрахунки економічної ефективності. Останні мають містити усі необхідні обґрунтовуючі матеріали і вихідні дані: розшифровку елементів затрат калькуляції, посилання на нормативи, директиви та інструкції. Прийняті у розрахунках умови експлуатації повинні також мати відповідні обґрунтування. Так, зменшення вагових навантажень, тягових зусиль, підвищення швидкості та інші техніко-економічні показники, що забезпечують економічний ефект, повинні мати обґрунтовуючі їх технічні розрахунки.

Вирішальне значення у розрахунках визначення економічної ефективності має правильний і економічно обґрунтований вибір еталона порівняння.

Наведені методичні аргументи мають завжди знаходитись у полі зору експертів, мета яких – усунення виявлених у процесі експертних недоліків.

Розроблення нової техніки для будівництва здійснюється багатьма проектно-конструкторськими організаціями, що знаходяться у веденні різних міністерств і відомств. Ця обставина також вимагає встановлення контролю за якістю створюваної нової техніки, правильністю матеріального заохочення за її створення і впровадження.

Експертиза має стежити за тим, щоб своєчасно були занесені до Державного реєстру і запатентовані нові конструкції машин, приладів, а також виробів, виготовлених на рівні кращих світових зразків, адже це, зрештою, може вилитись у чималий прибуток за рахунок продажу ліцензій. Недотримання цих правил, розкриття новизни, особливостей нових технологічних рішень призводить до втрати патентоспроможності виробу, через що іноземні підприємці мають право безоплатно копіювати його, випускаючи у великій кількості без витрат на розробку.